

Noi intervenții legislative în materia combaterii criminalității organizate în dreptul penal italian *

Lect. univ. dr. Ioana Celina PAȘCA **
Universitatea de Vest, Timișoara
Facultatea de Drept

Abstract

The historical criminal organizations born as a result of the process of transition from feudalism to capitalism invaded the international stage, in its turn overwhelmed by political and economic changes which generated new opportunities to seize the economy.

This study aims to analyze both the traditional means of combating the phenomenon provided by the Italian legislation, and the new legislative interventions in the field, which represent a novelty also for the European legal landscape.

Keywords: *criminal association, political and mafia-oriented electoral exchange, confiscation, Code on anti-mafia laws and preventive measures*

Rezumat

Organizațiile criminale istorice născute în urma procesului de tranziție de la feudalism la capitalism au invadat scena internațională copleșită la rândul ei de schimbări politice și economice care au generat noi oportunități de acaparare a economiei.

Prezentul studiu își propune să analizeze atât mijloacele tradiționale de combatere a fenomenului prevăzute în legislația italiană, cât și noile intervenții legislative în domeniu, care reprezintă o noutate și în peisajul juridic european.

Cuvinte-cheie: *asociere de tip mafiot, schimb electoral politico-mafiot, confiscare, Codul legilor antimafia și al măsurilor de prevenție*

* Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/133255, proiect strategic ID 133255 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

** Cercetător postdoctorat la Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Drept.
ioana.pasca@e-uvt.ro.

Introducere

Pe scena criminală a Italiei au fost identificate, de-a lungul istoriei, grupări infracționale puternice, care au evoluat diferit, în funcție de contextul economic și regional în care s-au dezvoltat. Astfel, principalele grupări de tip mafiot sunt: Cosa Nostra în Sicilia, Camorra în Campania, Ndrangheta în Calabria și Sacra Corona Unita în Puglia. Când se face vorbire despre aceste asocieri infracționale, se folosește termenul generic de mafie, termen devenit propriu dreptului penal.

În decursul anilor, grupările infracționale au evoluat, mafia rurală, latifundiară devenind industrială, ajungându-se la adevărate „întreprinderi ale crimei”, cu consecința acaparării structurilor economice și a celor politice. Termenul de mafie a fost introdus pentru prima dată de legiuitorul italian în Legea nr. 575/1965¹, denumită „Dispoziții împotriva mafiei”, care prevede noi măsuri preventive în cazul asocierilor de tip mafiot, fără însă a încerca să definească în vreun fel acest tip de asocieri.

În lipsa unei intervenții a legiuitorului italian, a revenit jurisprudenței sarcina să definească astfel de grupări, relevantă în acest sens fiind o decizie a Curții Supreme din anul 1974², care anticipează definiția propusă de legiuitorul italian în anul 1982 prin reglementarea asocierii de tip mafiot în cuprinsul art. 416 bis C. pen. it.

În ciuda tardivității intervenției legiuitorului italian, raportat la intervențiile practicii, incriminarea asocierii de tip mafiot a constituit o noutate în peisajul legislativ european, anticipând intervențiile organismelor suprastatale. Prin incriminarea asocierii de tip mafiot, în anul 1982, într-un peisaj autohton care reclama o astfel de intervenție, legiuitorul italian a calificat în termeni riguroși tipologia scopurilor asocierilor de acest gen, scopuri generice, dar în același timp precise, astfel încât să se evite *probatio diabolica*, mai ales odată cu nașterea societăților aparent legale. Prin incriminarea asocierii de tip mafiot, alături de asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni, legiuitorul italian a încercat să surprindă vitalitatea și variabilitatea scopurilor, generate de schimbări sociale și economice, încercându-se astfel reducerea zonelor gri din țesutul economic. Această incriminare este mult anterioară și mult mai complexă decât varianta propusă de Acțiunea comună împotriva criminalității organizate³ sau de Convenția Națiunilor Unite de la Palermo⁴.

¹ Legea nr. 575/1965 prevede măsuri de prevenție în cazul asocierilor de tip mafiot, precum supravegherea specială și interdicția sau obligația de a locui într-un anumit loc.

² Corte di Cassazione, Sezione I, 12 noiembrie 1974, Serra, CED-130222-23 în G. Turone, *Ildelitto di associazione mafiosa*, Giuffrè Editore, Milano, 2008, p. 22. În motivarea acestei decizii, asocierea de tip mafiot este descrisă ca fiind „orice grupare de persoane care, prin mijloace criminale, își propune să-și asume sau să mențină controlul zonelor, grupărilor sau activităților productive prin intimidarea sistematică și infiltrarea propriilor membri, astfel încât să impună supunere și tăcere și astfel să facă imposibilă sau foarte dificilă aplicarea formelor normale de intervenție punitivă ale statului”.

³ Adoptată la 21 decembrie 1998 de Consiliul Uniunii Europene.

⁴ Ratificată de Italia prin Legea nr. 146/2006, publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 85 din 11 aprilie 2006.

Cu toate acestea, incriminarea asocierii de tip mafiot, mai precis definirea structurii și a scopului asocierii, a fost percepută, la începutul anilor 80, în literatura de specialitate a vremii, ca fiind „analogă celei prevăzute pentru asocierile secrete, neofasciste și de tip militar”⁵.

1. Asocierea în vederea săvârșirii de infracțiuni

Adoptarea Codului penal Zanardelli⁶, ca urmare a unificării politice a Italiei, a condus la incriminarea în cuprinsul art. 248 C. pen. a infracțiunii de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni.

Art. 248 C. pen. Zanardelli sancționează „cu închisoare de la unu la cinci ani asocierea a cinci sau mai multe persoane pentru a comite delikte împotriva administrării justiției sau a ordinii publice, a sănătății publice, a obiceiurilor sau a siguranței familiei, împotriva persoanelor sau a proprietății”.

Incriminarea acestei asocieri era necesară, astfel cum se arată în expunerea de motive a Codului penal Zanardelli, întrucât „un număr important de persoane se asociază, nu pentru a comite o singură infracțiune, ci pentru o serie de fapte delictuale sau, altfel spus, pentru a urma meseria de delincvent”⁷.

În perspectiva acelor vremuri, sub influența regimului fascist, criminalitatea organizată nu era socotită de către puterea politică o reală amenințare, întrucât propagarea fenomenului infracțional era, în opinia sa, aproape imposibilă.

Cu toate acestea, reglementarea fiind una abstractă, de natură a combate toate formele de asocieri infracționale, a permis dezvoltarea fenomenului, astfel încât, în această perioadă, fenomenul de tip mafiot a atins apogeul. Incriminarea era apreciată ca fiind de natură „nu să eradicizeze fenomenul, ci să-l mențină sub supraveghere, în scopul de a împiedica orice tentativă individuală de agățare de structurile de putere, în care mafia era deja cooptată, și de invadare a spațiilor de putere”⁸.

Evoluția fenomenului infracțional și multiplicarea formelor de manifestare a acestuia au condus, însă, la modificarea conținutului incriminărilor existente odată cu intrarea în vigoare a Codului Rocco⁹.

Codul penal Rocco, în vigoare din anul 1930, modifică textul de lege, astfel încât acesta să permită sancționarea tuturor membrilor asocierilor infracționale, indiferent de contribuția lor directă sau indirectă la comiterea infracțiunilor program.

⁵ G. Neppi Madona, *Il reato di associazione mafiosa*, 1983, p. 50, în G. Spagnolo, *L'associazione di tipo mafioso*, Cedam, 1997, p. 15.

⁶ Codul penal Zanardelli în vigoare între anii 1890 și 1930.

⁷ G. Zanardelli, *Relazione al progetto di Codice penale italiano del 1883*, citat de M.L. Cesoni, *L'Italie, un pays de précurseur*, în M.L. Cesoni, *Criminalité organisée, des représentations sociales aux définitions juridiques*, LGDJ, Paris, 2004, p. 518.

⁸ A. Ingroia, *L'associazione di tipo mafioso*, Giuffrè Editore, Milano, 1993, p. 11.

⁹ Codul penal Rocco adoptat în anul 1930, în vigoare și azi.

Conform art. 416 C. pen. Rocco, când trei sau mai multe persoane se asociază în scopul de a comite mai multe infracțiuni, pentru cei care promovează, constituie sau organizează asocierea pedeapsa prevăzută este închisoarea între 3 și 7 ani. Pentru simplul fapt de a participa la asociere, pedeapsa este închisoarea între 1 și 5 ani. Conducătorii sunt sancționați cu aceeași pedeapsă prevăzută și pentru promotori.

Infracțiunea de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni este o infracțiune de pericol, independentă de infracțiunile scop, incriminată tocmai pentru pericolul social generat de posibilitatea comiterii infracțiunilor scop.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, noua reglementare reduce numărul participanților la asociere la trei și nu circumscrie sfera infracțiunilor scop la anumite infracțiuni. Remarcăm, însă, ca și noutate elementul organizatoric, ierarhizarea participanților în funcție de calitatea acestora în cadrul asocierii. În acest context, nu este suficientă doar comiterea de acte preparatorii în vederea săvârșirii de infracțiuni, ci și dovada existenței unei structuri organizatorice.

În privința structurii organizatorice a asocierii, în literatura de specialitate se arată că „nu se impune crearea unei organizații, fie ea și rudimentară, ci este suficientă o structură care este anterioară programului infracțional, chiar și cu scop licit, și nici ca aceasta să aibă stabilitate, fiind suficientă o activitate asociativă care se desfășoară pentru o perioadă scurtă de timp”¹⁰.

Referitor la conduitele tipice, acestea sunt indicate expres în conținutul normei de incriminare, respectiv promovarea, constituirea, organizarea, conducerea și participarea, fără a fi însoțite și de descrierea conținutului acestora.

Promotorul asocierii este, astfel cum este descris în literatura de specialitate, atât persoana care are inițiativa formării asocierii, precum și persoana care „instigă”, ulterior formării asocierii, alte persoane să ofere sprijin asocierii. Fondatorul asocierii este persoana care desfășoară activități subsecvente inițierii, activități necesare formării, consolidării și menținerii organizației. Organizatorul este persoana care coordonează activitatea grupării, iar conducătorul este persoana care deține o funcție de conducere în cadrul grupării.

Calitatea de membru al asocierii nu rezultă dintr-o adeziune formală la o anumită organizație, ci din perseverența activităților desfășurate, de natură să denote *affectio societatis*, apartenența și integrarea organică în asociere. Participant este persoana care „are cunoștință de valența pe care o dobândește propria conduită prin asocierea cu alte persoane”¹¹.

În ceea ce privește forma de vinovăție, aceasta este intenția directă și este indicată *claris verbis* în norma de incriminare, prin prevederea expresă a scopului asocierii. Vinovăția rezultă din dorința de a susține asocierea prin comiterea de fapte descrise în norma de incriminare, având cunoștință de finalitatea și scopul asocierii.

Diferențele dintre participant, instigator, conducător și organizator sunt evidențiate sub aspect sancționator, astfel că în timp ce pedeapsa cu închisoarea prevăzută pentru

¹⁰ Corte di Cassazione, Sezione V, Decisione n. 31149 din 5 mai 2009 în G. Lattanzi, M. Lo Piano, *Codice penale, Ultime annotazioni giurisprudenziali*, Giuffrè, 2010, p. 234.

¹¹ G.L. Verrina, *L'associazione di stampomafioso*, Wolters Kluwer Italia, 2008, p. 4.

participant este cuprinsă între 1 și 5 ani, pentru ceilalți pedeapsa prevăzută este cuprinsă între 3 și 6 ani. Pedeapsa este sporită dacă numărul participanților este mai mare de 10.

Norma analizată nu a suferit multe modificări după adoptarea Codului Rocco, întrucât legiuitorul italian și-a focalizat atenția pe grupările infracționale de anvergură, care se încadrează în conținutul normei de asociere de tip mafiot.

2. Asocierea de tip mafiot

Textul de lege, respectiv art. 416 bis C. pen., introdus prin Legea nr. 646/1982¹², incriminează asocierea de tip mafiot, formată din trei sau mai multe persoane, precum și inițierea, conducerea sau organizarea unei astfel de asocieri. Asocierea este de tip mafiot „atunci când membrii acesteia se prevalează de forța de intimidare a legăturii asociative, de condiția de supunere și complicitate ce rezultă din comiterea infracțiunilor pentru a dobândi în mod direct sau indirect gestiunea sau controlul activităților economice, concesiunilor, autorizațiilor, contractelor de antrepriză și serviciilor publice, pentru a realiza profituri sau avantaje injuste pentru sine sau pentru alții, cu scopul de a împiedica sau obstacula liberul exercițiu de vot sau pentru a procura voturi pentru sine sau pentru alții cu ocazia alegerilor electorale”.

Grupul infracțional de tip mafiot reclamă prezența a trei sau mai multe persoane a căror asociere nu este una temporară sau ocazională și care acționează după un plan prestabilit, conform unor reguli care, de altfel, reglementează și raporturile sociale între membrii grupării.

Așadar, spre deosebire de reglementarea anterioară, mai precis cu privire la dimensiunea temporală și cea organizatorică a grupării, observăm diferențe notabile între cele două incriminări. Astfel, realizarea scopurilor grupării de tip mafiot, astfel cum sunt ele enunțate, presupune o ierarhizare piramidală a structurii, respectiv o repartizare a sarcinilor și a funcțiilor și, evident, resurse economice.

Elementul material al infracțiunii de asociere la un grup mafiot este definit în modalitățile inițierii, participării, organizării și conducerii unei structuri de tip mafiot. Legiuitorul italian nu face referire expresă în textul de incriminare la modalitățile aderării sau sprijinirii unui asemenea grup, revenind jurisprudenței sarcina de a stabili dacă ajutorul este calificat ca fiind act de participare la activitatea infracțională a grupării sau un act de conduită externă.

Opinia exprimată în literatura de specialitate este unitară, în sensul că va răspunde pentru complicitate la săvârșirea infracțiunii de asociere la un grup mafiot cel care ajută sau înlesnește săvârșirea unei infracțiuni, având cunoștință de existența organizației, dar căruia îi lipsește *affectio societatis*, legătura asociativă necesară dobândirii calității de autor al acestei infracțiuni.

În motivarea hotărârii Mannino se arată că „dobândește calitatea de *extraneus*, persoana care, fără a fi integrată în structura organizatorică a asocierii și este lipsită de

¹² Legea nr. 646/1982 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 253 din 14 septembrie 1982.

affectio societatis, ajută în mod concret, voluntar și conștient asocierea”¹³. În consecință, diferența între *intra-neus* și *extra-neus* este dată, astfel cum se arată într-o altă hotărâre, de „intenția specifică, proprie participantului, dedusă din voința de a face parte din asociere, de a o menține în viață și de a atinge scopurile prefixate și de cea generică, specifică participantului extern, dedusă din conștiința și voința de a-și aduce contribuția la realizarea scopurilor asocierii”¹⁴.

Grupările de tip mafiot, dincolo de aspectul organizatoric, se caracterizează prin *modus operandi*, respectiv prin recurgerea la violența și intimidare, precum și prin scopul acestor acțiuni, respectiv dobândirea controlului asupra activităților economice, concesiunilor, autorizațiilor, contractelor de antrepriză și serviciilor publice, dar și împiedicarea sau obstacularea liberului exercițiu al votului. Metoda de tip mafiot este apreciată ca fiind motorul organizației, elementul central al acesteia, dar, cu toate acestea, „nu poate fi apreciată ca un element substitutiv al structurii organizatorice a asocierii”¹⁵.

Într-o altă opinie exprimată în literatura de specialitate se arată că infracțiunea de asociere de tip mafiot, spre deosebire de infracțiunea de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni, „reclamă o exercitare efectivă a mijloacelor de tip mafiot, astfel că infracțiunea nu ar exista prin simpla organizare a grupării, ci se impune ca ea să-și manifeste în exterior pericolozitatea”¹⁶.

Așadar, în cazul grupărilor de tip mafiot, acestea acționează prevalându-și de forța de intimidare a legăturii asociative, de condiția de supunere și teamă ce derivă din această legătură asociativă. Cum forța de intimidare derivă din legătura asociativă, se impune ca asocierea să fie în măsură să transmită un astfel de sentiment, prin atitudini anterioare, faimă sau violență, atât în cadrul grupării, între participanți, cât și în exterior.

Într-o altă opinie exprimată în literatura de specialitate se arată că „întreprinderea de tip mafiot pare a fi caracterizată prin monopolul violenței, care devine o resursă utilizată pentru a modifica în interes propriu oportunitățile și regulile economice atât de pe piețele legale, cât și de pe cele ilegale”¹⁷.

Scopul grupărilor de tip mafiot este, astfel cum este descris în norma de incriminare, comiterea de infracțiuni, dobândirea în mod direct sau indirect a gestiunii sau controlului activităților economice, concesiunilor, autorizațiilor, serviciilor publice pentru obținerea unor avantaje injuste pentru sine sau pentru alții. Totodată, un alt scop enunțat de legiuitor este cel al împiedicării liberului exercițiu de vot sau obținerea unor voturi pentru sine sau pentru alții cu ocazia alegerilor electorale.

¹³ Cass. SS. UU., 12 iulie 2005, Mannino, CED-231671, în G. Turone, *op. cit.*, p. 433.

¹⁴ Cass. sez. un., 14 decembrie 1995, n. 30 în G. Abbattista, V. Montaruli, A. Polignano, *I reatiassociativi e gli strumenti di contrasto patrimoniale alla criminalità organizzata*, Giappichelli Editore, 2010, p. 69.

¹⁵ G. Spagnolo, *op. cit.*, p. 24.

¹⁶ A. Bernardi, D. Notaro, *La lutte contre la criminalité organisée en Italie*, în J. Pradel, J. Dallest, *La criminalité organisée. Droit français, droit international et droit comparé*, Lexis Nexis, 2012, p. 438.

¹⁷ M.L. Cesoni, *L'Italie, un pays de précurseur*, în M.L. Cesoni, *op. cit.*, p. 510.

Diferențele dintre participant, instigator, conducător și organizator sunt evidențiate sub aspect sancționator, astfel că, în timp ce pedeapsa cu închisoarea prevăzută pentru participant este cuprinsă între 7 și 12 ani, pentru ceilalți pedeapsa prevăzută este cuprinsă între 9 și 14 ani.

Legiuitorul italian a prevăzut și două agravante. Așadar, pedeapsa va fi cuprinsă între 9 și 15 ani în cazul în care membrii asocierii dispun de arme sau armament sau va fi sporită cu până la jumătate din pedeapsa prevăzută inițial, în cazul în care activitățile economice derulate sunt finanțate, în tot sau în parte, cu profitul obținut din activități infracționale.

3. Schimbul electoral politico-mafiot

Norme destinate să reprime acordurile politico-mafiot au fost introduse în Codul penal italian prin Legea nr. 356/1992¹⁸, respectiv art. 416 terț, cu scopul sancționării și a celui care obține promisiunea de voturi în schimbul unei sume de bani. Textul de lege propus inițial a fost modificat prin Legea nr. 62 din 17 aprilie 2014¹⁹ ca urmare a raportului întocmit de Comisia ministerială însărcinată cu elaborarea unei propuneri de intervenții în materie de criminalitate organizată, la data de 10 iunie 2013.

Așadar, art. 416 terț sancționează fapta celui care acceptă promisiunea de a procura voturi prin modalitățile descrise în alin. (3) al art. 416 bis în schimbul obținerii unei sume de bani sau a promisiunii de a obține bani sau alte avantaje materiale.

Influențarea exercitării dreptului de vot nu va avea loc doar prin amenințare sau violență, forme de intimidare specifice asocierii de tip mafiot, ci și prin oferirea unei sume de bani. Prin incriminarea obținerii promisiunii de vot în schimbul unei sume de bani, legiuitorul preîntâmpină în fapt încercarea unei asociații de tip mafiot de a oferi susținere electorală unui candidat prin obstacularea liberului exercițiu al dreptului de vot al altora sau prin determinarea anumitor persoane să-l voteze pe cel care a oferit susținere grupării mafiot, în schimbul serviciilor pe care această grupare i le oferă.

Așadar, elementul material al infracțiunii constă în acceptarea promisiunii procurării de voturi, prin metode de tip mafiot, în schimbul obținerii unei sume de bani sau al promisiunii obținerii unei sume de bani sau altor bunuri. Schimbul nu vizează doar bani, ci și alte bunuri, precum și promisiunea obținerii unor astfel de bunuri. Conform alin. (2), legiuitorul incriminează și promisiunea procurării de voturi.

În acest sens, legiuitorul italian a dorit să sancționeze orice formă de susținere, atât din partea politicianului, cât și din partea grupărilor de tip mafiot. Disponibilitatea arătată de un politician reprezintă pentru asociație o susținere morală și, implicit, un ajutor prin dobândirea unui raport privilegiat cu o instituție statală, în timp ce îndeplinirea promisiunii de către politician reprezintă o conduită sancționabilă distinctă, subsecventă

¹⁸ Legea nr. 356/1992 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 185 din 7 august 1992.

¹⁹ Legea nr. 62/2014 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 62 din 17 aprilie 2014.

conduitei în discuție. Pedepsa prevăzută pentru infracțiunea de schimb electoral politico-mafiot este cuprinsă între 4 și 10 ani.

4. Confiscarea

Confiscarea reprezintă în dreptul penal italian o măsură de prevenție, dar și o măsură de siguranță. Confiscarea *post delictum* este reglementată alături de celelalte măsuri de siguranță în Titlul VIII, Cap. I – Despre măsurile de siguranță personale – în cuprinsul art. 240 C. pen. it. și este dispusă de către judecător ca urmare a pronunțării unei hotărâri de condamnare.

Confiscarea *ante delictum* a fost prevăzută în dreptul penal italian prin Legea nr. 576 din 13 mai 1965²⁰ în cazul persoanelor suspectate de apartenența la o grupare de tip mafiot. Intervenția legislativă nu a avut succesul scontat, întrucât nu a definit și noțiunea de grupare de tip mafiot, iar în lipsa unei definiții legale aplicabilitatea ei a fost într-o mare măsură compromisă.

Legea nr. 646/1982²¹ introduce două noi elemente fundamentale în strategia de luptă împotriva criminalității organizate, care marchează în mod fundamental evoluția fenomenului, incriminează infracțiunea de asociere de tip mafiot și reglementează sechestrarea bunurilor, astfel că măsura confiscării este mult consolidată.

Confiscarea cu caracter preventiv, *ante delictum*, autorizează confiscarea bunurilor ce aparțin unei persoane în situația în care există o bănuială legitimă cu privire la apartenența acesteia la o grupare de tip mafiot, iar valoarea bunurilor deținute este disproporționată față de venitul declarat. În această situație, Legea nr. 646/1982 permite sechestrarea temporară a bunurilor persoanelor bănuite de apartenența la o grupare de tip mafiot până la confirmarea măsurii confiscării printr-o hotărâre judecătorească.

Prin Legea nr. 125/2008²² a fost modificată sfera de incidența a acestei instituții, în sensul că a fost extinsă categoria persoanelor în cazul cărora poate fi dispusă confiscarea preventivă. Așadar, această măsură poate fi dispusă pentru toate persoanele suspectate de comiterea de infracțiuni ce intră în competența Direcției districtuale antimafia.

În cazul confiscării *post delictum*, în cazul infracțiunii de asociere de tip mafiot, reglementată de art. 416 bis C. pen. it., sunt prevăzute dispoziții derogatorii, în sensul că se prevede expres în conținutul normei obligativitatea confiscării bunurilor care au servit sau au fost destinate comiterii infracțiunii, precum și a bunurilor ce reprezintă prețul, produsul, profitul sau o formă de investiție având legătură cu infracțiunea.

Confiscarea extinsă a fost introdusă în dreptul penal italian prin Legea nr. 356/1992, înainte de adoptarea Deciziilor-Cadru relevante în domeniu, respectiv Decizia-cadru 2003/577/JAI, 2005/212/JAI și 2006/783/JAI, decizii care, de altfel, nici nu au fost ratificate de către Italia.

²⁰ Legea nr. 576/1965 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 138 din 5 iunie 1965.

²¹ Legea nr. 646/1982 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 196 din 23 septembrie 1982.

²² Legea nr. 125/2008 publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 173 din 25 iulie 2008.

Reglementarea confiscării extinse a vizat, inițial, infracțiunile de asociere în vederea săvârșirii de infracțiuni, asociere de tip mafirot, trafic de persoane, prostituție, pornografie infantilă, sclavie, șantaj, lipsire de libertate și trafic de droguri, dar a fost extinsă, ulterior, la infracțiunile contra siguranței statului și la cele care aduc atingere unor activități de interes public.

Așadar, conform art. 12 sextuplu alin. (1) din Legea nr. 365/1992, în caz de condamnare sau de aplicare a pedepsei ca urmare a acordului de recunoaștere a vinovăției pentru una dintre infracțiunile enumerate, se dispune confiscarea banilor și a bunurilor a căror proveniență licită condamnatul nu o poate justifica, atunci când acesta dispune de aceste bunuri, chiar și prin persoane interpose, iar valoarea lor este disproporționată raportat la venitul declarat pentru a fi impozitat sau la activitatea economică desfășurată.

În consecință, condițiile de aplicare a acestei sancțiuni sunt următoarele: existența unei condamnări pentru una dintre infracțiunile prevăzute de art. 12 sextuplu alin. (1) din Legea nr. 365/1992 și existența unei disproporții între bunurile deținute de persoana condamnată, chiar și prin persoane interpose, și venitul declarat și, implicit, impozitat.

În literatura de specialitate, această măsură este apreciată ca fiind o măsură de siguranță atipică, „cu funcție preventivă și disuasivă, o măsură cu incidență asupra entităților patrimoniale, în caz de confirmare a unor condiții predeterminate, pe baza unei prezumții relative de nejustificată locuțulare”²³.

5. Noi intervenții legislative în materie de combatere a criminalității organizate. Codul legilor antimafia și al măsurilor de prevenție

Practica recentă s-a confruntat cu noi grupări infracționale, organizații infracționale internaționale care nu mai acționează conform metodelor specifice grupărilor de tip mafirot italiene, respectiv prin intimidare, supunere și reducere la tăcere. În acest caz, este aproape imposibil de încadrat activitatea infracțională a acestor grupări în norma prevăzută de art. 416 bis.

Pe de altă parte, indiferent de modul de acțiune al grupării, tradițional sau inovativ, astfel cum afirma Giovanni Falcone, „adevăratul călcâi al lui Ahile al organizațiilor de tip mafirot este constituit din urmele lăsate de mișcările banilor, legate de activitățile criminale cele mai bănoase”²⁴.

În scopul contracarării noilor forme de manifestare a crimei organizate, prin Legea nr. 136 din 13 august 2010²⁵ privind *Planul extraordinar împotriva mafiei, precum și*

²³ G. Alpa, R. Garofoli, *Manuale di Diritto penale*, Neldiritto Editore, Roma, 2010, p. 1288.

²⁴ G. Falcone, G. Turone, *Tecniche di indagine in materia di mafia*, in AA.VV., *Riflessioni e esperienze sul fenomeno mafioso*, Quaderni del Consiglio Superiore della Magistratura, 1983, p. 46.

²⁵ Legea nr. 136/2010 privitoare la planul extraordinar împotriva mafiei, precum și delegarea Guvernului în elaborarea de normative antimafia publicată în Monitorul Oficial al Italiei nr. 96 din 23 august 2010.

delegarea Guvernului în elaborarea de normative antimafia se prevede obligativitatea Guvernului de a adopta, în termen de un an de la data intrării în vigoare a sus-numitei legi, un Cod antimafia și al măsurilor preventive.

Conform art. 3 al aceleiași legi, se instituie obligativitatea armonizării legislației în materie conform următoarelor principii și criterii:

- a) acțiunea de prevenție poate fi exercitată independent de exercițiul acțiunii penale;
- b) măsurile de prevenție personale și patrimoniale pot fi cerute și, respectiv, dispuse separat, iar în cazul măsurilor de prevenție patrimoniale, acestea pot fi dispuse independent de pericolul social al subiectului la momentul solicitării acestei măsuri;
- c) măsurile patrimoniale pot fi dispuse chiar și în caz de deces al subiectului. În cazul în care procedura este demarată, aceasta va continua și va viza moștenitorii;
- d) definirea în manieră organică a categoriei destinatarilor măsurilor de prevenție personale și patrimoniale, iar în cazul măsurilor personale prevederea obligativității pericolului social;
- e) prevederea posibilității de a desfășura anchete patrimoniale directe în scopul dezvăluirii activităților fictive sau transferurilor fictive de bunuri.

Conform art. 3 lit. b) al aceleiași legi, confiscarea poate fi dispusă în orice moment, indiferent dacă bunurile se află în posesia unor terți care le dețin în baza unui transfer fictiv sau dacă acestea se află pe teritoriul altui stat.

Legiuitorul italian indică expres și cazurile în care revocarea măsurii confiscării preventive poate fi dispusă. Astfel, revocarea poate fi dispusă în cazul în care: a) au fost descoperite noi probe decisive, chiar și după finalizarea procedurii de confiscare; b) fapte confirmate printr-o hotărâre penală exclud aplicabilitatea acestei măsuri; c) motivarea deciziei de confiscare a avut ca fundament dovezi false.

În consecință, în anul 2011 a fost adoptat Codul legilor antimafia și al măsurilor de prevenție²⁶. Acesta cuprinde 5 titluri care privesc măsurile de prevenție personale, măsurile de prevenție patrimoniale, administrarea, gestiunea și destinația bunurilor sechestrate sau confiscate, raporturile cu terții și sancțiunile.

Redactarea unui Cod antimafia a avut ca principal scop gruparea și adaptarea legislației existente, atât a celei din Codul penal, cât și a celei din legi speciale, astfel încât să se evite contradicțiile rezultate din aplicarea numeroaselor legi existente. Unificarea legislației în domeniu a avut ca principal scop armonizarea întregii legislații cu principiile constituționale.

În Titlul I din Codul antimafia sunt reglementate măsurile de prevenție personale. Acestea sunt analizate separat, în funcție de autoritatea competentă a le dispune, respectiv chestorul sau autoritatea judiciară, precum și în funcție de pericolul social care generează o astfel de măsură, respectiv pericol social comun sau calificat.

În Titlul II din Codul antimafia sunt analizate măsurile patrimoniale, respectiv sechestrul și confiscarea. În cazul acestora, legiuitorul italian nu a adus modificări

²⁶ Decretul legislativ nr. 159/2011 – *Codice delle leggi antimafia e delle misure di prevenzione, non che nuove disposizioni in materia di documentazione antimafia, a norma degli articoli 1 e 2 della legge 13 agosto 2010, n. 136*, publicat în Monitorul Oficial al Italiei nr. 226 din 28 septembrie 2011.

importante de natură a modifica natura lor, în schimb a introdus noi posibilități de a dispune astfel de măsuri, astfel cum au fost propuse în Legea nr. 136/2010.

Așadar, conform art. 18 din Codul antimafia, măsurile de prevenție personale și cele patrimoniale pot fi aplicate distinct. Totodată, măsurile patrimoniale pot fi aplicate independent de pericolul social pe care îl prezintă subiectul acestei măsuri, la momentul la care această măsură este dispusă. Măsurile de prevenție patrimoniale pot fi dispuse și în cazul în care subiectul acestor măsuri decedează, caz în care procedura va continua și va viza moștenitorii cu titlu universal al persoanei în cauză în termen de 5 ani de la deces.

Conform art. 24, confiscarea bunurilor va fi dispusă în cazul în care, în termen de 1 an și 6 luni de la data punerii sub sechestru a bunurilor, persoana în cauză nu reușește să facă dovada provenienței licite a acestora. Acest termen poate fi prelungit, prin decret motivat, de două ori, pe o durată de 6 luni.

În cartea a II-a, intitulată „Noi dispoziții în materie antimafia”, legiuitorul reglementează condițiile de funcționare a unei „bănci de date” care să conțină informații despre persoanele juridice decăzute din dreptul de a accesa fonduri publice, precum și informații privitoare la documentația antimafia care trebuie întocmită de fiecare entitate locală sau societate aflată în subordinea statului, cu ocazia încheierii unui contract de servicii publice. În acest fel se încearcă identificarea și împiedicarea grupărilor infracționale de infiltrare în activități publice.

În ciuda acestui demers, Comisia ministerială însărcinată cu elaborarea unei propuneri de intervenții în materie de criminalitate organizată a întocmit la data de 10 iunie 2013 un raport în care menționează modificări ce ar trebui aduse legislației în vigoare, unele dintre ele fiind deja concretizate.

Astfel, conform raportului întocmit la data de 10 iunie 2013 de către Comisia ministerială însărcinată cu elaborarea propunerilor de intervenții în materie de crimă organizată, se preferă, pentru moment, păstrarea art. 416 bis în forma actuală. În schimb, ca urmare a acestei propuneri, a fost modificat prin Legea nr. 62/2014 art. 416 terț, respectiv textul care incriminează infracțiunea de schimb electoral politico-mafiot.

Aceeași Comisie propune modificarea normei privitoare la infracțiunea de spălare de bani prevăzută de art. 648 bis și a celei privitoare la infracțiunea de introducere în circuitul economic a banilor, bunurilor sau a profitului care au o proveniență ilicită prevăzută de art. 648 terț. Aceeași Comisie propune și modificarea Decretului Legislativ nr. 159/2011 privitor la Codul legilor antimafia și a măsurilor de prevenție, deși acesta a fost introdus în legislația italiană în anul 2011.

Completarea normelor existente, precum și introducerea unor instituții noi sunt justificate de către Comisie prin nevoia de a introduce instituții noi, ultramoderne, care să mențină echilibrul între nevoi și garanții procesuale.

6. Concluzii

Italia are o puternică tradiție nu doar în dimensiunea fenomenului de tip mafiot, dar și în mecanismele de combatere a acestuia. Așadar, prima Lege antimafia datează din anul 1965, prin care a fost extinsă aplicabilitatea măsurilor preventive precum supravegherea specială și interdicția sau obligația de a staționa într-un anumit loc și în cazul

asocierilor infracționale, precum și confiscarea *ante delictum* a bunurilor a căror proveniență licită nu poate fi dovedită. În anul 1982 a fost incriminată asocierea de tip mafiot, iar în anul 1992 schimbul electoral politico-mafiot. Toate aceste norme au suferit, de-a lungul timpului, numeroase modificări, anticipând, în mare măsură, propunerile de intervenții legislative formulate la nivelul organismelor internaționale.

Necesitatea combaterii fenomenului, cu precădere pe plan economic, a condus chiar și la adoptarea unui Cod antimafia și al măsurilor preventive, care să armonizeze legislația în domeniu și să împiedice penetrarea mafiei în țesutul economic. Așadar, măsurile de prevenție patrimoniale, astfel cum sunt ele reglementate în Codul antimafia, sunt focalizate direct pe bunuri, pe baza concepției periculozității obiectului în sine, indiferent de posesorii acestora sau de localizarea geografică a acestora. În acest context, măsurile de prevenție personale și patrimoniale pot fi dispuse separat, caz în care măsurile de prevenție patrimoniale pot fi dispuse independent de pericolul social al subiectului. Totodată, măsurile patrimoniale pot fi dispuse chiar și în caz de deces al subiectului.

Codul antimafia a avut ca scop și simplificarea procedurilor de identificare a grupărilor de tip mafiot de către unitățile administrativ-teritoriale prin prevederea unei baze de date care să conțină informații despre existența acestora și, astfel, împiedicarea lor în încercarea de penetrare a țesutului economic.

Prin Legea nr. 62/2014 a fost modificat textul de lege care reglementează schimbul electoral politico-mafiot, astfel încât acesta să vizeze orice formă de susținere, atât din partea politicului, cât și din partea grupărilor de tip mafiot.

Observăm faptul că legislația italiană se remarcă în contextul european prin măsuri de politică penală de combatere a fenomenului de crimă organizată precoce, raportat la intervențiile organismelor internaționale, lipsite de influențe normative suprastatale.

În schimb, legislația italiană a reprezentat un model pentru legislațiile europene și nu numai, întrucât în Rezoluția privitoare la criminalitatea organizată a Uniunii Europene din 25 octombrie 2011, a fost exprimată dorința de a adopta la nivel european, suprastatal, o definiție a grupărilor de tip mafiot, analogă celei existente în dreptul penal italian.